

LİVANELİ (ARTVİNLİ) MEMURLAR BAĞLAMINDA OSMANLI
DEVLETİ'NDE TEVCİH VE AZİL SEBEPLERİ

YAHYA YEŞİLYURT *

Öz

Osmanlı Devleti'nin büyük bir coğrafyaya hükmetmesi nedeniyle devlet işlerinin yürütülmesi için bazı kurumlara ihtiyaç duyulmuştur. Sicill-i Ahvâl İdaresi de bu kurumlardan bir tanesidir. Osmanlı Devleti bu kurum sayesinde devlette çalıştıracağı memurlar hakkında, onların çalışma hayatlarına ilişkin bilgiler de tutmuştur. Bu bilgiler, memurların atanmasında devlet yöneticilerine düzenli bir bilgi akışı sağlamaktaydı. Özellikle de Osmanlı'nın son dönemleri diyebileceğimiz yıllarında (19. Yüzyıl) faaliyet gösteren bu idare, memurların atanma, terfi, tayin ve azledilme gibi işlerinde kayıt tutmuştur. Bu çalışmada da ana kaynak olarak bu idarenin tuttuğu kayıtlar esas alınmıştır. Kayıtlar içerisinde ise doğum yerleri Livane (Artvin) ve ilçeleri olan memurlar esas alınmıştır. Livaneli memurların aldıkları ödül, nişân ve tevcihler incelenmiştir. Osmanlı Devleti neye dayanarak memuruna ödül veya tevcih veriyordu? Nişânlar hangi ölçütler dâhilinde elde ediliyordu? Bu çalışmayla bu sorulara ve aynı zamanda Osmanlı Devleti'nde memurlar hangi gerekçelerle azlediliyorlardı, sorusuna bir cevap verilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Azil, Livane, Osmanlı Devleti, Sicill-i Ahvâl, Tevcih.

REASONS FOR DISMISSAL AND GRANTS OF OFFICERS FROM LIVANE
(ARTVIN) IN THE OTTOMAN EMPIRE

Abstract

Due to domination on a wide geographical area, the Ottoman Empire needed some institutions for conduction of works. Department of Sicill-i Ahvâl (Personal Information) is one of them. The Ottoman Empire used to acquire information about state's civil servant to work regarding their work life. Such information was used by the administration for appointment of civil servants. Specifically, this department which we can state was active during (19. Century) last decades of the Ottoman Empire was the point of reference to appoint, promote, reappoint and dismiss a civil servant. The records kept by this department compose the principal sources for this study. The civil servants whose place of birth is either Livane (Artvin) or the districts around are the principal focus in this study. Their prizes, badges and grants were analyzed. What did the Ottoman Empire do to award a grant or prize? What kind of

* Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, yahyayesilyurt@hotmail.com.

criteria were necessary to award a grant? This study aims to reveal under what conditions officers were dismissed in the Ottoman Empire and other relevant questions.

Key Words: Dismissal, Livane, Personal Information Records, The Ottoman Empire, Grant.

Sicill-i Ahvâl İdaresi ve İşleyişi

Sicill-i Ahvâl ilk olarak karşımıza, devletin ihtiyaç duyduğu personeli alırken onların liyakat ve ahlaklarına göre bir seçim yapabilmesi için oluşturulan, Sicill-i Ahlâk kayıtlarının kullanılmasıyla karşımıza çıkmaktadır (Sarıyıldız, 2004: 10-11).

Bu konuda II. Abdülhamit, yapmış olduğu konuşmalarında yeni bir bürokratik devrin başladığını vurgulamış ve bürokrasiyi kontrol altında tutmak için çaba sarf edeceğini belirtmiştir. Çeşitli görevlere atanacak olan memurların seçim işlerini bir düzene bağlayacak ve memurların tercüme-i hallerini inceleyerek, bu birimin işlerini yürütülmesindeki yönetmeliği hazırlayacak olan komisyon kurulmasına karar verilmiştir (Sarıyıldız, 2004: 11).

Osmanlı Devlet’inde Sicill-i Ahvâl’in kurulması ve işleyişini belli esaslara bağlamak üzere, Sultan II. Abdülhamit’in iradesiyle geçici olarak Sicill-i Ahvâl Komisyonu kurulmuştur (Çetin, 1992: 35). Komisyonun çalışmaları için kanunî esaslar belirlenmiş ve yönetmenlik hazırlanmıştır. Tercüme-i Hâl (Özgeçmiş) evrakları bastırılmış ve memurların bunları nasıl doldurulacağı açıklanmıştır. Bu belgelerde memurun ismi, varsa şöhreti, babasının adı, doğum yeri ve tarihi, okuduğu okullar, aldığı dersler ve diplomalar, hangi yabancı dillere vakıf olduğu, konuştuğu dil gibi hususlar açıkça belirtilmiştir. Bu çalışmayla ilgili ilk tarifname “*Sicill-i Ahvâl Talimat-ı Umûmîyesi ve Zeyli ile Tarifnamesi Ahkâm-ı Mündercesini Tavzihan ve Tadilen Vaz’ Olunan Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Sicill-i Ahvâl Kanunname-i Umûmîyesi*” adıyla kaleme alınmıştır (Mert, 2000: 97; Yüksel, 2004: 28; Çetin, 1992: 36).

Bu düzenlemeden sonra Osmanlı’da devlet kademelerinde görev yapan çeşitli memurların durumlarını belirten sicil kayıt çalışmaları yapılmıştır. Yukarıda bahsettiğimiz komisyon ile başlayan çalışmalar, 1896 yılında bu komisyonun kaldırılıp yerine Memurîn-i Mülkiye Komisyonu kurulmasıyla devam etmiştir. 1908 yılında bu komisyon da kaldırılarak Sicill-i Ahvâl İdaresi adı altında yeniden teşkilatlandırılmıştır. Bu idare, bağımsız büro olarak, Dâhiliye Nezâreti’ne bağlanmıştır (BOA. Rehberi, 2000: 241; Sarıyıldız, 2004: 14-17; Çetin, 1992: 37).

Nitekim bu teşkilat çeşitli isimler ve kurullar adı altında varlığını ve çalışmalarını Osmanlı Devleti’nin son dönemlerine kadar sürdürmüştür (Gül, 2014: 286). Bu açıdan

LİVANELİ (ARTVİNLİ) MEMURLAR BAĞLAMINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE TEVCİH VE AZİL SEBEPLERİ

bakıldığında bu kayıtlar özellikle son dönem Osmanlı Bürokratları'nın biyografileri açısından da büyük önem taşıyan bilgileri barındıran kaynaklar arasındadır. 1879-1909 yılları arasında 92.137 devlet memurunun biyografisi 201 adet defterde tutulmuştur (BOA. Rehberi, 2000: 241). Ayrıca Osmanlı'daki memurların tayin, terfi, nakil, nişân gibi konularıyla alakalı bilgiler, 50.000'i aşkın vesika halinde "*Memurin Muamelât Dosyaları*" adı altında toplanmıştır (İmlak, 2012: 6). Bu dosyalar Sicill-i Ahvâl Defterleri'nin devamı niteliği taşısa da bunların sicilden ziyade özlük haklarıyla alakalı bilgileri ihtiva ettiği bilinmektedir (Gültepe, 1999: 241-255.)

1-Osmanlı Dönemi Livaneli Memurlar

Osmanlı devletinin çeşitli kurumlarında görev yapmış ve sicil kayıtlarında mevcut olan 132 memur bulunmaktadır. Bunlar arasında bu çalışmaya konu olan 56 memur bulunmaktadır. Burada onların biyografik bilgilerinden ziyade aldıkları tevcih, ödül ve nişânlarından bahsedileceği kadar görevden alınmaları ve alınma sebepleri üzerinde de durulacaktır. Artvin/Merkez'den olan memurlar temel alınarak, doğum tarihlerine göre çalışmada sıralama tespit edilmiştir. Ayrıca Arhavi, Hopa, Yusufeli (Keskim), Şavşat, Ardanuç ve Murgul olarak bu sıralama devam etmektedir. Günümüzde Borçka ilçesine ait memur kaydına rastlanılmamıştır.

a-) Livaneli (Artvinli) Memurların Aldıkları Tevcih, Nişân ve Ödüller ve Bunların Nitelikleri

İlk olarak Artvin merkezli olan Bolkvazezâde İbrahim Efendi karşımıza çıkmaktadır.1860'larda Osmanlı Devleti'nin farklı merkezlerinde çalışan İbrahim Efendi, aynı zamanda Livaneli memurlar arasında eser sahibi olan iki kişiden birisidir (BOA., DH.SAİDd., 22/229). İbrahim Efendi, mülki-idarî vazifelerde bulunmuştur. Çürüksu, Bağdat, Atina (Pazar-Rize), Vakfıkebir gibi yerlerde kaymakamlık görevlerinde bulunmuştur. Bağdat'ta görevdeyken İran tarafından verilen hizmet ödülünü almıştır. Nitekim Bağdat'ta Osmanlı Devleti ile İran arasındaki sınır meselelerinin halledilmesinde ve bölgede (Midhatiye) başarılı çalışmalarından dolayı sadece Osmanlı Devleti tarafından değil, İran tarafından da ödüle layık görülmüştür. 1871 yılında 4. Rütbe'den Şir û Hurşid Nişânı'na layık görülmüştür (BOA., DH.SAİDd., 22/229).

Mehmet Fehim Efendi, 1882 yılında Sivas'ta müfettiş olarak görev yapmış ve 1899 yılına kadar bu vazifesini sürdürmüştür. Dolayısıyla 1883'te başarılı çalışmaları nedeniyle 4. Rütbe'den Mecidî Nişânı almıştır (BOA., DH.SAİDd., 112/89). 4. Rütbe'den verilen bu nişân iyi hizmetlerde bulunmuş ve mülkiyede en az 20 yılını geçirmiş olan kişilere verilirdi. 5 adet rütbe bulunmaktaydı ve 4. rütbeye kadar altın

Yahya YEŞİLYURT

olarak verilirdi (Pakalın, 1983: 428). 1888'de ise İzmir Paye-i Mücerredî ve 1900 yılında da Edirne Paye-i Mücerredî unvanlarını almıştır (BOA., DH.SAİDd., 112/89). Bunlar, genellikle ilmiye teşkilatında çalışanlara verilen unvanlardı. Çoğu zaman yaptıkları bir iş dolayısıyla verilmezdi. Rütbe olarak verilirdi. Fakat bu unvanı aldıktan bir yıl sonra da o göreve atanırdı. Göreve atanmamış olsa bile bir memur, eğer bu unvanı almışsa fiilen o göreve atanmış kişilerle aynı haklara sahip olmaktadır (Sertoğlu, 1986: 278). Livaneli Mehmet Eşref Efendi de; 9 Mart 1897 tarihinde görevini layıkıyla yerine getirdiği gerekçesiyle 4. Rütbe'den Mecidî Nişânı almıştır. 9 Kasım 1899'da ise kadro derecesi 3. Rütbe'ye yükseltilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 59/439).

1867 yılında Ardanuç Kazası kaymakamlığına atanmış olan Yahya Dede Bey, buradaki görevinden dolayı yukarıda bahsettiğimiz 4. Rütbe'den Mecidî Nişânı'na layık görülen memurlardan bir diğeridir (BOA., DH.SAİDd., 3/552). 3 Temmuz 1883 tarihli Diyarbakır Vilâyeti'nden o dönemin valisi Samih (Sami) Paşa tarafından gönderilen yazıya göre kendisinin yapmış olduğu vazifede ehliyet sahibi ve işinin ehli bir kişi olduğu belirtilmiştir. Bu başarılı çalışmalarından dolayı da rütbesi 18 Mayıs 1884 tarihinde Emirü'l-Ümerâliğe, akabinde ise Mir-i Miranlığa yükseltilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 3/552). Emirü'l-Ümerâ unvanı mülkiyeden olanlara livalığa eş değer bir dereceye sahiptir. Nitekim bu unvanı alanlara paşa denilir ve kaymakamlardan önce protokol sıralamasında yer bulurlardı (Yılmaz, 2010: 158). Mir-i Miranlık rütbesi ise mülki rütbelere birisiydi ve Beylerbeyi'yle aynı anlama gelmekteydi. İlk zamanlarda bu iki rütbe birbirinden ayrıydı. Ancak daha sonra bu rütbelere birleştirilmiştir (Pakalın, 1983: 545). Osmanlı devlet teşkilatında en büyük idarî birim olan eyâletlerde askerî ve idarî görevlilere verilen payedir (İpşirli, 1992: 69-74). Nitekim 6 Ekim 1886 tarihinde kendisine Rumeli Beylerbeyiliği payesi verilmiştir. Bu tarihten itibaren Yahya Dede Paşa olarak anılmaya başlanmıştır. Ancak bir takım yanlış uygulaması yüzünden Beylerbeyilik payesi 19 Temmuz 1887 tarihinde geri alınmıştır. Daha sonra kendisi hakkında yapılan soruşturma neticesinde iyi niyeti anlaşıldığı için 15 Kasım 1890 tarihinde 5000 kuruş maaş ile Sinop Sancağı mutasarrıflığına tayin olunmuştur. 12 Aralık 1890'da kendisine 2. Rütbe'den Mecidî Nişânı verilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 3/552).

Yahya Dede Bey, 18 Mart 1895 tarihinde 1500 kuruş maaş tahsis edilerek emekli edilmiştir. Ancak 22 Aralık 1895 tarihinde Urfa Sancağı'nda, liyakat ve idareyi iyi bilen bir yöneticiye ihtiyaç duyulması nedeniyle, Urfa Sancağı Mutasarrıflığı'na tayin edilmiştir. Buradaki görevi esnasında rütbesi 1. sınıfa yükseltilerek, maaşı da 5000 kuruştan 7000 kuruşa çıkartılmıştır. 4 Temmuz 1897 tarihinde Urfa Sancağı'nda yapmış

LİVANELİ (ARTVINLİ) MEMURLAR BAĞLAMINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE TEVCİH VE AZİL SEBEPLERİ

olduğu inzibat, eğitim, asayiş ve imar işleri nedeniyle kendisine 2. dereceden Âli-i Osman Nişânı verilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 3/552).

Bir diğer terfi alan memur Osman Efendi'dir. Osman Efendi'nin; görevleri esnasında hizmetini layıkıyla yerine getirdiği gerekçesiyle, 1874 yılında kadro derecesi 4. Rütbe'ye yükseltilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 36/130).

Ali Haydar Bey adındaki Livaneli memur da aynı şekilde terfi alanlardandır. 30 Mart 1886 tarihinde İstanbul İstinaf Cünha Dairesi (Osmanlı Devleti'nde basit suçlara bakan ceza dairesidir.) reisi Hüseyin Hamit Bey ve Karesi Valisi Atıf Bey tarafından Adliye Nezâreti'ne gönderilen yazıda, Ali Haydar Bey'in görevini layıkıyla yerine getirdiği ve başarılı bir memur olduğu söylenilmektedir. Bu iyi niyet yazısından dolayı kadro derecesi artırılmıştır. 25 Aralık 1887'deki yazıya göre kadrosu 2. Rütbe 2. Sınıf olarak belirlenmiştir (BOA., DH.SAİDd., 1/986).

Ahıska eşrafından Hoca Mehmet'in oğlu olan Hasan Naili Efendi, Zaptiye olarak 1868'de başladığı görevine; 1880'de Livane İdare Komisyonu Kâtipliği'ne atanarak sürdürmüştür. Rütbesi 1881 yılında 4. Dereceye, 1882 yılında ise 3. Dereceye yükseltilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 22/83).

Livaneli memurlar arasında askerî görevleri nedeniyle takdir edilen ilk kişi Osman Fevzi Efendi'dir. Osman Fevzi Efendi, 1894 yılında nahiye müdürlüğünden dolayı kadro derecesi 3. Rütbe'ye kadar yükselmiştir. 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi nedeniyle askeriye girmiş ve Livane'de oluşturulan 5. Tabur'da binbaşı olarak hizmet vermiştir. Bu savaşta gösterdiği yararlılıklardan ötürü 5. Rütbe'den Mecidî Nişânı (Gümüş) almıştır (BOA., DH.SAİDd., 61/299).

Kadro derecesi yükseltilenlerden bir diğer kişi de Abdülhadi Efendi'dir. 1886-1889 yılları arasında sırasıyla Erzincan Telgraf Muhabere Memurluğu, Trabzon Merkezi Muhabere Memurluğu, Bitlis Merkez Telgraf Müdürlüğü, Erzurum Vilâyeti'ne bağlı Karakilise Merkez Telgraf ve Posta Müdürlüğü, Telgraf ve Posta Başmüdürlüğü Kâtipliği ve Tahrirât Baş Kâtipliği görevlerini yürütmüştür. Buralardaki vazifelerinde gösterdiği başarılı çalışmalarına binaen 15 Şubat 1893'te kadro derecesi 5. Rütbe olarak terfi ettirilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 34/193).

Mehmet Süreyya Bey adındaki bir diğer memur 4 Temmuz 1889'da 3. Rütbe memuriyet almış ve 28 Eylül 1889'da Ankara Vilâyeti Sermühendis (Başmühendis) Yardımcılığı'na atanmıştır. 1890 yılında Sivas Vilâyeti Mühendisliği'ne atanmış ise de Ankara'daki görevine devam etmiştir. 1892'te 1000 kuruş maaşla mühendis olarak Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne atanmıştır. 15 Ağustos 1893'te Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilâyeti'ne 3. Sınıf rütbeyle mühendis olarak atanmış ve burada görev yapmıştır. Mehmet Süreyya Bey, 1898-1909 yılları arasında Turuk ve Meabir İdaresi Mühendisliği

Yahya YEŞİLYURT

ve son olarak da aynı idarede müfettişlik görevlerini yürütmüştür. Görevini başarıyla yürütmesinden dolayı 5. Rütbeden Mecidî Nişânı almıştır. Bu nişânın yanı sıra kadrosu da 2. Rütbe 2. Sınıf ve 2. Rütbe Mütemayiz Sınıfı olarak terfi ettirilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 75/353).

Ticaret ve Nafia Nezâreti Meclis Kalemî'ne 250 kuruş aylıkla 1895'te atanan Ali Munis Bey, 1895-1913 yılları arasında görev yapmıştır. Sırasıyla Elmalı, Kırkağaç, Derne, Karaisalı, Payas, Biga, Giresun, Antakya, Muradiye ve Adranos (Orhaneli) kazalarında kaymakamlık yapmıştır. İlk göreve başladığından 4. dereceden rütbeyle sahip iken, daha sonra üstün başarıları vesilesiyle 1. Sınıf Kaymakamlığa kadar ilerlemiştir (BOA., DH.SAİDd., 82/329-330).

1898-1914 yılları arasında çalışan Mehmet Mirat Bey, 1905'te 2. Sınıf Mülâzım olarak terfi ettirilmiştir. 1908 yılında yine aynı yerde 1. Sınıf Mülâzım olarak görev yapmaya başlamıştır. 1909'da ise 1250 kuruş maaşla 1. Sınıf Muavinliğe yükselmiştir. Mehmet Mirat Bey, 25 Ocak 1905'te, görevindeki başarıları hasebiyle Gümüş Liyakat Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Ayrıca 1907 yılında da 3. Rütbe'ye terfi ettirilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 164/131).

Son dönem Osmanlı devlet idaresinde bir diğer ödül türü de maaşa zam yapılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en güzel örneklerinden biri, 1904 yılında Isparta Sancağı Tahrirât Müdürlüğü'nde göreve gelen Mehmet Şevki Efendi'nin görevlerini başarıyla yürütmesinden dolayı, maaşına iki kere zam ödülü almasıdır (BOA., DH.SAİDd., 81/13).

b-) Livaneli (Artvinli) Memurların Azledilme Sebepleri

Livaneli memurların azledilme nedenlerine genel itibariyle bakıldığında, ya çalıştıkları kurumlarda geçirdikleri soruşturma yahut da bir başka göreve atanmaları sebebiyle azledildikleri görülmektedir. Bu memurlardan Ahmet Derviş Efendi; 1867 yılında Tutrakan (Silistre'ye bağlı bir kasabadır.) Kaymakamlığı'nda görevliyken, 1873 yılında buradaki görevinden azledilerek Belgratçık Kaymakamlığına atanmıştır. 18 Mart 1898 tarihinde, yaşının ilerlemesi sebebiyle görevden ayrılarak emekli olmuştur (BOA., DH.SAİDd., 2/680).

1887 yılında Aşarların lağvedilmesi üzerine açıkta kalan Osman Efendi; Şehrizar (Bağdat) Sancağı Muhasebeciliği görevindeyken, bir takım usulsüz uygulamalardan dolayı hakkında soruşturma açılmıştır. 21 Ekim 1892 tarihinde bu soruşturmaya binaen görevinden azledilmiştir. Ancak daha sonra Kerkük Sancağı Mutasarrıflığı görevine atanması, onun suçlamalardan beraat ettiğini ve görevine iade edildiğini göstermektedir. 1901 yılında Kerbelâ'da çalışırken Mal Sandığı'nın hesaplarında açık

LİVANELİ (ARTVINLİ) MEMURLAR BAĞLAMINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE TEVCİH VE AZİL SEBEPLERİ

çıkması üzerine 22 Kasım 1903 tarihinde açığa alınmıştır. 1905 yılında tekrar görevine iade edilmiş ise de bu kez zimmetine para geçirdiği iddiasıyla 25 Ocak 1905'te yeniden mahkemeye çıkarılmıştır. Fakat yapılan tahkikat neticesinde suçsuzluğu tespit edilmiş ve görevini de layıkıyla yerine getirdiğinin üzeri çizilerek görevine iade edilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 36/130).

Görevi suistimalden dolayı azledilmeler de yaşanmıştır. Nitekim Ali Haydar Bey, 17 Eylül 1890 tarihinde memurluktan azledilmiştir. Bulunduğu yerde meydana gelen öldürülme olayında, Müdde-i Umûmî (Savcı) olarak, katilleri himaye ettiği ve raporları örtbas ettiği iddia edilmiştir. Hatta faillere uygulanacak olan ceza maddelerini görmezlikten geldiği belirtilerek hakkında soruşturma açılmıştır. Ali Haydar Bey mahkemeye sevk edilmiştir. Yapılan mahkemesi neticesinde ise herhangi yanlış yahut kötü bir iş yaptığını gösterir belge olmadığından beraat etmiştir. Ardından 18 Kasım 1891 tarihinde 3. sınıf kaymakamlığa seçilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 1/986).

Telgrafhane'de çalışan Abdülhadi Efendi ise 14 Kasım 1893'te ise 4. Ordu'ya gitmesi gereken bir telgrafın gecikmesi nedeniyle maaşından 2 günlük bir kesinti yaşamıştır. O esnada hakkında yapılan araştırmada, zimmetine Posta İdaresi'nden 5500 kuruş civarında para geçirdiği iddiasıyla 30 Mayıs 1894 tarihinde görevinden alınmıştır. Fakat tahkikat sürdürülünce paranın tam olduğu tespit edilmiş ve Abdülhadi Efendi de 3 ay sonra tekrar görevine iade edilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 34/193).

Trabzon Rüsûmât Müdürlüğü Tahrirât Kâtibi olarak çalışan Musa Kazım Efendi, bir ara Trabzon'dan Sürmene'ye gelen malların eksikliği nedeniyle muhakeme altına alınmıştır. Yapılan araştırmada eksik malların bedeli kendisinden tazmin ettirilmiştir. 1900 yılında görevinden azledilmiştir. Belli bir müddet geçtikten sonra, 1902 yılında yeniden istihdam edildiği bilinmektedir (BOA., DH.SAİDd., 16/313).

1882 yılında Hısn-ı Mansur (Adıyaman) Bidâyet Mahkemesi'ne 2. Kâtip olarak atanan Hasan Tevfik Efendi, 5 Şubat 1888'de izinsiz olarak görev yerinden ayrılması nedeniyle buradaki görevinden azledilmiştir. Birkaç ay sonra 500 kuruş maaşla Akçadağ Mal Müdürlüğü muavinliğine atandığı bilinmektedir (BOA., DH.SAİDd., 44/451).

Mehmet Nuri Efendi, 1896'da ise İstanbul'a gelerek 2. Daire-i Belediye'de (Bozkurt, 2007: 4) Tahsildar olarak işe başlamıştır. Buradaki vazifesinde tembellik ettiği tespit edilince kayıttan düşülmüştür. O da bunun üzerine 14 Ağustos 1898'de Defter-i Hakanî Nezâreti'nde Muhasebe Kalemî'ne girmiş ve çalışmaya devam etmiştir (BOA., DH.SAİDd., 147/359).

1883 yılında Merzifon Kazası Tahrir-i Nüfus Kâtipliğinde geçici olarak işe başlayan Hasan Hüsnü Efendi, daha sonra Asâkir-ı Zabita-ı Şâhâne'ye girmiştir. Fakat burada görevini yapamadığından dolayı ihraç edilmiştir. Bundan iki yıl sonra 1894 yılında, Suriye Vilâyeti Jandarma Alayı Başçavuşluğuna atanmıştır. Ancak bir takım uygunsuz işlerinden dolayı 1896'da buradaki görevine de "*mazarrat-ı şeriyeye*" karıştığı gerekçesiyle son verilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 85/479).

1888 yılında Keskim Sandık Eminliği'ne atanmış olan Ahmet Muhtar Efendi, 1890 yılında zimmetine 44.300 kuruş geçirdiği tespit edilince görevinden azledilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 40/73).

Osmanlı Devleti'nde ödül, terfi ve tevcih alan memurların ilerleyen zamanlar içerisinde azledildikleri de görülmektedir. Ali Munis Bey de bunlardan birisidir. 9 Nisan 1895 tarihinde ilk olarak atandığı memurluk hayatında, 1. Sınıf Kaymakamlığa kadar ilerleyen Ali Munis Bey, 1904 yılında Derne Kaymakamı iken hakkında, "*Halktan zorla para topladığı ve bazı memurları haksız yere görevinden aldığı...*" yönünde şikâyetler meydana gelmiştir. Ancak yapılan araştırmalar neticesinde bunların mesnetsiz şikâyetler olduğu ve Ali Munis Bey hakkında herhangi bir muhakemeye gerek olmadığına karar verilmiştir. Dolayısıyla azledilmeden soruşturma kapatılmıştır (BOA., DH.SAİDd., 82/329-330).

c-) Arhavili Memurların Aldıkları Tevcih, Nişân ve Ödüller ve Bunların Nitelikleri

Artvinli memurlar arasında Arhavili memurların sayısı önemli bir yer tutar. Bunların toplamı 27 kişidir. Tevcih, ödül, nişân alan ve çeşitli suçlardan dolayı azledilen ve burada değerlendirmeye tabi olan memur sayısı 11'dir. Bunlardan 8'i çeşitli sebeplerle azledilirken, 3 kişi de ödül, terfi ve nişân almaya hak kazanmıştır. 1875 yılında Ali Şevket Bey, Sivas-Koçgiri Kazası Kaymakamı olarak görev yapmıştır. Aynı zamanda vekâleten Tokat Kazası (1876) kaymakamlığı ve 6 Haziran 1885'te de Dedeğaç Sancağı Mutasarrıflığı'nı vekâleten yürütmüş bir kişidir. Bundan dolayı 1886 yılında rütbesi 2. Derece 2. Sınıf olarak yükseltilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 22/123).

1877-1904 yılları arasında, Erzurum, Trabzon, Hopa, Çarşamba ve Atina (Pazar) gibi yerlerdeki telgrafhanelerde çalışan Hasan Rüştü Efendi, 1897 yılında görevlerini layıkıyla yerine getirdiği için rütbesi 4. Derece'ye yükseltilmiştir. Hasan Rüştü Efendi'ye, 30 Ekim 1900 tarihinde de hizmetlerine karşılık 5. Rütbe'den Mecidî Nişân-ı Zîşân verilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 49/35).

2 Nisan 1897'de Tokat Sancağı'nda Tahrirât Kalemî'ne atanan Arhavili Ali Rıza Efendi, 1897'de yaptığı hizmetler gerekçe gösterilerek 4. Rütbe'ye terfi ettirilmiştir.

LİVANELİ (ARTVINLİ) MEMURLAR BAĞLAMINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE TEVCİH VE AZİL SEBEPLERİ

Ayrıca Ali Rıza Efendi, tüm Artvinli memurlar arasında eser sahibi olan ikinci kişidir. 1892 ve 1896 yıllarında “*Tehzibü'l-Makarrât*” ve “*Neşkâr*” isimli Şerî hukukla ilgili cezalara ilişkin iki adet kitap yayınlamıştır. Bu eserlerini de Adliye Nezâreti'ne bastırılmıştır (BOA., DH.SAİDd., 103/241).

14 Ekim 1892'de aday memur olarak Bâb-ı Âli Evrak Odası'na giren Mehmet Nuri Efendi, bundan yaklaşık bir yıl sonra aynı kurumda 40 kuruş aylıkla memur olmuştur. 5 Eylül 1909 yılına kadar görev yaptığı bilinmektedir. Mehmet Nuri Efendi, 1893'te 4. Rütbe'ye, 1904'te ise 3. Rütbe'ye yükselmiştir. Ayrıca 1905 yılında Kapan-ı Dakik İskelesi'nden (Unkapanı) denize düşen birini kurtardığı için Tahlisiye Madalyası verilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 127/403). Bu madalya 1859-60 yılında ihdas edilmiştir. Gümüş ve bakırdan olmak üzere iki türlü olarak basılmış ve yangın veya diğer afet durumunda fiili olarak bir kişinin hayatını kurtaranlara verilmiştir (Pakalın, 1983: 374).

d-) Arhavili Memurların Azledilme Sebepleri

Arhavili memurlar arasında ilk olarak Mehmet Hamdi Bey görülmektedir. Bu kişinin azledilme sebebi çok ilginçtir. Daha iyi bir göreve atanmak için azledildiği gibi; bulunduğu yerin havasının bedenine iyi gelmediği gerekçesiyle göndermiş olduğu dilekçesinin onaylanması üzerine kendi isteğiyle azledildiği anlaşılmıştır. Ancak bu azledilme tamamen işten atılma anlamında değildir. Zira 1874 yılında Trabzon Vilâyeti Temyiz Meclisi'ne mümeyyiz olarak atanmasından bu durum anlaşılmaktadır (BOA., DH.SAİDd., 2/88).

Tüffahioğlu ailesinden gelen Osman Remzi Efendi, Osmanlı Devleti'nde eğitim alanında çalışmıştır. 1867-1909 yılları arasında muallim olarak çeşitli mekteplerde dersler vermiştir. Bir ara 7 Ekim 1902'de Amasya Mutasarrıflığı tarafından, okulu idare edemediği gerekçesiyle (Âdem-i Muvaffakiyetsizlik) şikâyet edilmesi üzerine buradaki görevinden azledilmiştir. Fakat daha sonra Kastamonu İdadi Mektebi'ne 1. Muallim olarak atanmıştır. Osman Remzi Efendi ise bu uygulamayı protesto ederek görevine gitmemiştir. Dolayısıyla 16 Kasım 1902'de açıkta kalmıştır. Osman Remzi Efendi'nin daha sonra 1906 yılında Kitabet, 3. Sınıf Türkçe ve Ahlak dersleri verdiğini görülmektedir. En son 20 Temmuz 1906'da Berât İdadi Mektebi'ne müdür olarak atandığı bilinmektedir (BOA., DH.SAİDd., 110/439).

1879-1912 yılları arasında Trabzon, Erzurum, Tokat, Keşap, Rize ve Fatsa gibi yerlerdeki Rüsûmât İdareleri'nde görev yapan Osman Efendi, 1879 ve 1882 yıllarında iki kere görevinden istifa etmiştir. Bir ara Keşap'ta görevliyken, Viçe Rüsûmât memuru Mustafa Efendi'nin şikâyeti üzerine soruşturma geçirmiştir. Burada Rusya'dan gelen zahirenin bir kısmının resmi yollarla kendi zimmetine geçirdiği yönündeki ihbar

üzerine Osman Efendi hakkında tahkikat başlatılmıştır. Ancak herhangi bir uygunsuzluğu tespit edilemediğinden tekrar görevine iade edilmiştir. Bu suçlama dışında ayrıca rüşvet ve yolsuzlukla da suçlanmıştır. Ancak tüm bu iddialardan bir netice çıkmamış ve 31 Ekim 1891 tarihli Trabzon Rüsûmât İdaresi tarafından gönderilen yazıda; hakkında herhangi bir şikâyet olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca görevini de çok iyi yerine getirdiğinden bahsedilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 23/35).

1857 yılında doğmuş olan Ömer Lütfü Efendi, 13 yaşında Tulca Sancağı Rüsûmât Müdürlüğü'ne Tahrirât Mukayyidi olarak girmiştir. Ömer Lütfü Efendi'nin bu kadar erken yaşta memur olarak karşımıza çıkması ise oldukça şaşırtıcıdır. Bu farklı nedenlerden kaynaklanmış olabilir. Birincisi bu durum, tahriratta duyulan insan ihtiyacına bağlı olarak erken yaşta birinin memur olması makul gözükebilir. Dolayısıyla Ömer Lütfü Efendi'nin iş hayatı Osmanlı bürokrasi tarihi açısından da ilklerden biri olma özelliğini taşıyabilir. İkinci bakış açısı ise üst düzey bir ailenin çocuğu olarak işe erken yaşta alındığı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu husus da Osmanlı Devleti bürokrasisindeki yozlaşmayı gözler önüne sermesi bakımından çarpıcı örneklerden biri olarak durmaktadır. Ancak farklı sicil defterlerinde de erken yaşta memur olunabildiğini tespit edildiğinden, bu durumun Ömer Lütfü Efendi için hususi bir durum arz etmediği rahatlıkla ortaya konulmaktadır (Bozkurt, 2011: 9).

Erken yaşta göreve başlamanın ironik tarafı da bulunmaktadır. Çünkü günümüz şartları düşünüldüğünde 13 yaş oldukça küçük ve çocuksu durmaktadır. 13 yaşındaki bir kişinin devlet memurluğu yapıp yapamayacağı günümüz bakış açısıyla ele alındığında imkânsız gibi durmaktadır. Ancak Osmanlı Devleti'nde uzun süren staj dönemi düşünüldüğünde -ki bu 4 yıl olabilmekteydi- gayet makul bir yaş sınırı olarak durmaktadır. Farklı bölgelerden olan bazı memurların en erken yaş sınırı 15 iken bu örnekte de olduğu üzere bazılarında ise 13 yaş sınırına rastlanılabilmektedir. Dolayısıyla erken yaşta devlet memuru olabilme, tüm vilayetlere teşmil etmemekle birlikte istisnai olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Ömer Lütfü Efendi, 1869-1888 arasında Tuna Nehir İdaresi Sahil İhtiyatlığı, Bitlis Vilâyeti Varto ve Bulanık Kazaları Aşar ve Ağnam Memurluğu, Gezre Memlehası (Tuzlası) Memurluğu görevlerini yürütmüştür. Ancak bu tuzlada çalışırken 5 Nisan 1885'te tuz miktarında eksiklik ve tuzlaya ait bazı evrak ve defterlerin de kaybolması üzerine açığa alınmıştır. Siirt Sancağı Meclis İdaresi tarafından yapılan tahkikatta Ömer Lütfü Efendi'nin herhangi bir hatası olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle de mahkeme edilmesine gerek duyulmamış ve tekrardan göreve iade edilmiştir. Bunun üzerine 26 Ocak 1888'de Hizan Kazası Mal Müdürlüğü'ne atanmıştır. Bu görevini

LİVANELİ (ARTVINLİ) MEMURLAR BAĞLAMINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE TEVCİH VE AZİL SEBEPLERİ

yürütürken Vilâyet Merkezi'nin, tuzladaki bu durumu temyiz etmesi nedeniyle Şûrâ-yı Devlet tarafından tekrar soruşturma açılmıştır. Bu nedenle 1889 yılında muhakeme edilmek üzere tekrar görevinden alınmıştır. Kati kararlar yapılan ikinci tahkikatta, tuzladaki kâtip Abdülkadir, Mustafa ve Muhyiddin Efendilerin hataları tespit edilince Ömer Lütfü Efendi'nin suçsuzluğu ispatlanmıştır. Bunun üzerine 14 Aralık 1889'da Ahlât Kazası'na Mal Müdürü olarak atanmıştır (BOA., DH.SAİDd., 95/341-342).

Bir diğer Arhavili memur olan Ali Rıza Efendi, Amasya'da 1887 yılında Amasya Bidâyet Mahkemesi'nde kâtiplik yaparken 24 Haziran 1890'da memleketine gitmek için izne ayrılmıştır. Ancak vaktinde dönmediği için görevinden azledilmiştir. Osmaniye, Amasya ve 1893'te Gümüşhacıköy'e yapılan atamalarından, Ali Rıza Efendi'nin tekrar görevine atandığı görülmektedir (BOA., DH.SAİDd., 103/241).

İlyas Şükrü Efendi, 30 Ocak 1908'de ilk vazife yeri olan Biga Kazası'ndaki Bidâyet Mahkemesi Müdde-i Umum Muavinliği'ne atanmıştır. Burada iki yıl görev yaptıktan sonra 23 Şubat 1910'da kötü uygulamaları nedeniyle Tensik Kanununun 3. maddesi gereğince kadro dışı bırakılmıştır. Ancak İlyas Efendi'nin verdiği dilekçeler ve sonradan yapılan tahkikat neticesinde kötü uygulamalarına yönelik bir delil bulunamadığı saptanmıştır. Hatta Kale-i Sultaniye Sancağı'ndan 13 Ağustos 1910 tarihinde alınan mazbatalarda herhangi bir tespit yapılamadığı için tekrar göreve iade edilmesi kararlaştırılmıştır (BOA., DH.SAİDd., 149/481).

Soruşturma ve bir vaka neticesinde azledilme dışında kendi isteğiyle başka bir yere atanmak amacıyla azlini isteyenler de bulunmaktadır. Mehmet Nuri Efendi de bunlardan biridir. Nitekim Tahlisiye Madalyası sahibi olan bu kişi, 1909 yılında Tensik Komisyonu tarafından kadro dâhilinde tutulmasına rağmen Mehmet Nuri Efendi, taşrada çalışma arzusu nedeniyle kadro haricinde tutulmasını istemiş ve dolayısıyla açıkta kalmıştır. Her ne kadar kadro dışı tutulsa da maaşını almaya ve yeni bir yere atanıncaya kadar geçecek olan süre zarfında görevinde çalışmaya devam etmiştir (BOA., DH.SAİDd., 127/403).

Musazâde Recep Efendi'nin oğlu olan Hasan Hüsnü Efendi, Mapavri, Hopa, Rize gibi yerlerde muallim olarak görevler yapmıştır. 1903'te başladığı öğretmenlik vazifesinden, 25 Haziran 1913 tarihinde görevini yerine getiremediği gerekçesiyle azledilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 192/175).

e-) Hopalı Memurların Aldıkları Tevcih, Nişân ve Ödüller ve Bunların Nitelikleri

Hopalı memurlardan ise burada değerlendirmeye tabi tutulan 18 kişi bulunmaktadır. Toplamda sayıları ise 44'tür. Ancak genel olarak nişân, tevcih ve ödül

Yahya YEŞİLYURT

alanlar ile herhangi bir nedenden ötürü azledilenlerin sayısı hemen hemen yarı yarıyadır. Bunlardan sadece 7 kişi yaptıkları hizmetlerin karşılığında nişân (madalya), ödül veya tevcih almıştır. 14 kişi ise çeşitli nedenlerden ötürü azledilmişlerdir. Bunların ikisi de; hem azledilmiş hem de hizmetlerinden ötürü tevcih almıştır.

El-Hac Hafız Hüseyin Efendi, 12 Şubat 1862'de Bursa'da Hacı Ayazma'da Hakkâk Şemseddin Vakfı'nın türbedarlığına atanmıştır. 1877/78 (H. 1294) senesinde ise 45 kuruş maaşla Şeb-i Sefa Hatun Camisi hatibi olmuştur. 1888/89'da (H. 1306) hatiplik ve dâr-ı hanlık maaşına zam verilerek maaşı 120 kuruşa yükseltilmiştir. 1890 yılında ise 130 kuruş maaş karşılığında Teftiş-i Mushaf-ı Şerif Meclisi Üyeliği'ne seçilmiştir. Saray'a girerek orada Tilâvet-i Kırâat-ı Kerime Memuru olmuştur. Bu hizmetinden dolayı kendisine 1893 yılında 5. Rütbe'den Mecidî Nişânı (Gümüş) verilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 71/211).

1844 yılında Hopa'da doğan Mamoyzâde Memiş Rüştü Bey, çeşitli yerlerde nahiye müdürlüklerinde bulunmuştur. Azledilmesi için çeşitli nedenlerden ötürü suçlamalar bulunsa da 1892'de kadro derecesi 2. Rütbe 2. Sınıf'a yükseltilmiş, 1894 yılında ise 2. Rütbe Sınıf-ı Mütemayyız olarak yükseltilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 22/487).

1870-1897 yılları arasında birçok Osmanlı kazasında görev yapan Osman Zeki Efendi, Tiran'da Mal Müdürü olarak oradaki halkla birlikte çalışarak, 3 Haziran 1891'de ordu için bir kışla yapılmasına muvaffak olmuştur. Bu sebepten ötürü rütbesi 3. Sınıf'a yükseltilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 60/341).

Hüseyin Hüsnü Efendi, maliye alanında Erzurum ve Sivas'ta çalışmıştır. 28 Şubat 1898'de 3. Rütbe 2. Sınıf kademesine yükselmiştir. 1 yıl sonra ise yapmış olduğu hizmetlerden dolayı 4. Rütbe'den Nişân-ı Âli-i Osman ödülü almıştır (BOA., DH.SAİDd., 22/339). Hasan Hüsnü Efendi, 1873/74'te aday memur olarak Batum Sancağı Tahrirât Kalemliği'ne atanmıştır. Daha sonra da aynı yerin Muhasebe Kalemî'ne geçmiştir. 2 yıl sonra aday memurluğu bitmiştir. 150 kuruş maaşla Batum Sancağı Muhasebe Kalemî'ne atanmıştır. 1879 yılında Hopa'ya Mal Müdürü olarak atanmıştır. 1893 yılına kadar, bir ara tekrar Batum Sancağı Muhasebeciliği'ne geri dönmüş; sırasıyla Atina, Of, Görele Sürmene, Hopa ve Tirebolu Kazaları'nda Mal Müdürü olarak görev yapmıştır. 1892 yılında 3. dereceden rütbe almıştır. 9 Nisan 1902'de ise Hicaz Demiryolu Madalyası olarak yaptığı hizmetlerden dolayı ödüllendirilmiş bir kişidir (BOA., DH.SAİDd., 40/487).

Manastır'da muhasebe kalemine giren Mehmet Münip Efendi; sırasıyla Kıracoza Kazası Mal Müdürlüğü refikliği, Edirne Vilâyeti Vergi Kalemî'nde stajyer memur ve Dimetoka Vergi Kâtipliği gibi görevleri yapmıştır. Mehmet Münip Efendi, 15 Mart-11

LİVANELİ (ARTVİNLİ) MEMURLAR BAĞLAMINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE TEVCİH VE AZİL SEBEPLERİ

Haziran 1898 tarihleri arasında çavuş rütbesiyle redif olarak askerlik yapmıştır. 1897'de Yunan Muharebesi Madalyası almıştır (BOA., DH.SAİDd., 145/253).

Çalışmamızda değerlendirmeye alınan bir diğer isim Abdüllatif Efendi'dir. Abdüllatif Efendi, ilk görev yeri olarak 21 Şubat 1895'te Çorum Sancağı Bidâyet Mahkemesi Ceza Dairesi Başkanlığına atanmıştır. 1896 yılında görevindeki başarılarına binaen kendisine İzmir Paye-i Mücerred unvanı verilmiştir. Abdüllatif Efendi, 1899 yılında Maraş Sancağı Bidâyet Mahkemesi Ceza Dairesi Başkanlığına atanmak için başvuruda bulunmuş ise de bu merkezce uygun görülmemiştir. Abdüllatif Efendi'nin, 1900 yılında Kale-i Sultaniye (Çanakkale) Sancağı Bidâyet Mahkemesi Ceza Dairesi Başkanlığına ataması yapılmıştır. Buradaki vazifelerinden dolayı da, 6 Aralık 1905 tarihinde Edirne Paye-i Mücerred unvanını aldığını, sicil kayıtlarından rahatlıkla görülmektedir. (BOA., DH.SAİDd., 25/489).

f-) Hopalı Memurların Azledilme Sebepleri

Memurların azledilme nedenleri genellikle diğerleriyle aynı olduğu görülmektedir. Tayin için azledilebildikleri gibi haklarında isnat edilen suçlardan ötürü yargılanmak için de azledilmişlerdir.

Bunlardan İbrahim Ragıp Efendi'nin azledilme sebebi daha başkadır. İbrahim Ragıp Efendi, 1879 yılında Humus Sancağı'nda görevini yürütürken eski muhasebecinin geri gelip görevine başlaması nedeniyle buradaki görevi sona ermiştir. İbrahim Ragıp Bey, daha sonra dönerek Lazistan Sancağı'nda görev almıştır. Ancak buradaki görevinden de 1882 yılında istifa edip ayrılmıştır. Ancak başka yerlerde yeniden görev aldığı da bilinmektedir (BOA., DH.SAİDd., 17/407).

Çeşitli Rüsümât İdareleri'nde görev yapmış olan Mehmet Raşit Efendi, 1878 yılında istifa ederek kendi isteğiyle görevden çıkmıştır. İstifa sebebi ise çalıştığı yerin havasının ve suyunun kendisine iyi gelmediğini gerekçe göstermiştir. Bu yöndeki dilekçesi dikkate alınarak kendi mizacına uygun bir yere ataması yapılmıştır (BOA., DH.SAİDd., 23/221).

Bu memurlar arasına en çok hakkında suç isnat edilen ve bu nedenlerle mahkeme edilmek için görevinden alınan Memiş Rüştü Bey'dir. Sırasıyla Çaynıçe, Livane, Galamuc, Tikoş, Timurhisar, Margiliç, Kirmastı, Simav, İştıp, Eğirdir Kazaları kaymakamlıkları görevini yürütmüştür. 1872-1898 yılları arasında yürüttüğü bu görevleri esnasında 2 kere mahkeme edilmiş ve çeşitli sebeplerden dolayı görevinden azledilmiştir. Ancak mahkemelerin sonucunda beraat etmiş ve yeniden göreve tayin edilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 22/487).

Yahya YEŞİLYURT

1883 yılında ise Simav Kazası Kaymakamlık görevi esnasında çeşitli iddialar nedeniyle hakkında tahkikat başlatılmış ve 1887 yılında bu tahkikat nedeniyle görevinden azledilmiştir. Simav Kaymakamı iken hakkında açılan davadaki iddialar şunlardır:

- Vergi Kâtibi Mehmet Efendi'den 380 kuruş para almak.
- Asker firarilerini saklamak ve bazı işlerde bu kişileri kullanmak.
- Bir kısrağ satın alıp, hapisteki bazı kişileri kaçırmak.
- Dağardı Köyü'nde vergi vermekten kaçan 7 kişiyi yakalayıp, onların bu hallerini istismar ederek onlardan faydalanmak için devletin resmi organları kullanmak.
- Geçmiş olayların üstünü örtbas etmek.
- Hakkındaki şikâyeti anlatan Hüdâvendigâr Vilâyet Gazetesini, yazılan haberi kaza ahalisi görmesin diye nüshalarını alarak, sahiplerine vermemek.
- Gazete sahiplerini tutuklattırmak.
- Devlet malını zimmetine geçirmek.
- Bazı imar işleri adı altında halktan zorla para toplamak.
- Yol yapımı için çalışan vatandaşları kendi özel işlerinde kullanmak.
- Redif askerleri için gönderilen malzemeleri suiistimal etmek.
- Dağardı'daki bazı yerleri tahrip ederek değerinin altında ihale etmeye çalışmak.
- Nahiye Sandık Emni'nden para talep etmek.

Memiş Rüştü Bey yukarıdaki maddelerden Kütahya Sancağı Meclis İdaresi tarafından mahkeme edilmiştir. Sadece Aşar meselesi, yani bazı yerleri değerinin altında ihale etme maddesinden suçlu bulunarak, 2 yıl görevden uzaklaştırma ve 500 kuruş mahkeme masraflarının kendisinden tahsiline karar verilmiştir. Diğer maddelerden ise beraat etmiştir. Ancak dava bir üst yetkili merci olan Hüdâvendigâr Vilâyeti Meclis İdaresi tarafından ele alınmış ve mahkûmiyet kararına yetkili olmadıklarından, Kütahya Meclis İdaresi tarafından verilen karar bozularak, Memiş Bey'in tüm suçlardan beraatına karar verilmiştir. Davacı olan kaza merkezi tarafından da karar temyiz edilmeyince, hüküm kesinleşmiş ve Memiş Rüştü Bey'in 3 Kasım 1890'da yeniden bir göreve atanması uygun görülmüştür (BOA., DH.SAİDd., 22/487).

Memiş Rüştü Bey hakkındaki iddialar bunlarla da sınırlı kalmamıştır. 23 Eylül 1896'da Kosova Vilâyeti İştîp Kazası Kaymakamı iken hakkında bir dava daha açılmıştır. Bu davadaki iddialar ise şunlardır:

- Oğlunu, Karantina Kâtibi olarak işe alarak, adam kayırmak.
- Bulgar Kilisesi'nde zamansız ve kanunda belirtilen haller dışında çan çaldırmak.
- Arazi bedelinden 5 altını zimmetine geçirmek.

LİVANELİ (ARTVINLİ) MEMURLAR BAĞLAMINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE TEVCİH VE AZİL SEBEPLERİ

Özellikle zimmet meselesi hususunda, şahitler bulunmasına rağmen Memiş Rüştü Bey'in mahkemesi Selanik Vilâyeti Meclis İdaresi tarafından yapılmış ve delil yetersizliğinden beraat ettirilmiştir. (BOA., DH.SAİDd., 22/488).

İbrahim Hakkı Efendi, 1 Haziran 1877'de Tulca'da çalışırken Rusya ile Osmanlı Devleti'nin harbe girmesi nedeniyle görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Memleketine dönerek Batum Ordu-yı Hümâyûn Livane Fırkası Küne Nahiyesi Asâkir-i Muavene Taburu'nda 1. Bölük Yüzbaşısı olarak görev almıştır. 16 Temmuz 1878'de hastalanması üzerine yerine başka biri atanmış ve İbrahim Hakkı Efendi azledilerek Livane'ye geri dönmüştür. Savaştan sonra Trabzon Vilâyeti'ne bağlı Hopa Kazası'ndaki görevine başlamıştır. İbrahim Hakkı Efendi, yine Tulca'da çalışırken, bir ara 13 fiçı ispirtonun içine farklı maddeler kattığı suçlamasıyla, görevinden alınmıştır. Ancak yapılan tahkikat neticesinde fesat karıştırma olayına müdahil olmadığı için görevine iade edilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 154/379).

1877-1904 yılları arasında görev yapan Hüseyin Avni Efendi, Arhavi'de çalışırken kendisi hakkında zimmet, işe geç gelme, kurallara riayet etmeme, gayr-i meşru işler yapma ve faizcilik gibi suçlar isnat edilerek hakkında şikâyette bulunulmuştur. Bu nedenle 8 Mart 1896'da görevinden azledilerek Lazistan Sancağı İdare Meclisi tarafından mahkeme altına alınmıştır. Mahkeme tarafından yapılan tahkikatta Hüseyin Avni Bey'in kötü fikir sahibi olmadığına anlaşılması ve görevinde daha dikkatli olacağını söylemesi üzerine mahkeme edilmesinden vazgeçilmiştir. Dolayısıyla 27 Temmuz 1899'da 400 kuruş maaşla Urfa Sancağı Merkez Vergi Kâtipliği'ne atanmıştır (BOA., DH.SAİDd., 117/483).

Müfizzâde Ali Rıza Efendi, 1876 yılında 30 yaşındayken 1800 kuruş maaş ile Tuna Vilâyeti dâhilinde olan Mecidiye Kazası ve 1878 yılında 800 kuruş maaş ile Trabzon Vilâyeti dâhilinde Vakkıkebir kazası kaymakamlığına tayin olmuştur. Mecidiye kazasından görevden alınması ilk başlarda hakkında dedikodulara sebep olmuştur. Hakkında şikâyet olduğundan dolayı görevden alındığı söylenilmiş ise de daha sonra yapılan tahkikatta böyle bir durum olmadığı görülmüştür. Yapılan tayin de usulüne göre gerçekleştirilmiştir. 22 Nisan 1882 tarihinde Hopa Kazası Kaymakamlığı'na getirilmiştir. Burada kaymakamlık yaparken, eşkıyadan Mehmet Ali ve Osman oğlu Sülo'nun Ardala (Esmekaya Köyü) karyeli Alemdar oğlu Mustafa'nın evine gece zorlar girmişler ve girdikleri sırada da sıkılan silahlardan dolayı yaralanmışlardı. Yaralı oldukları halde yakalanıp tevkif edilmişlerdi. Mahkemeye teslim edildikten sonra hapisane hastanesi bulunmadığından askeri hastaneye nakledildikleri sırada firar etmişlerdi. İşte bu firar hadisesinden dolayı Ali Rıza Efendi hakkında şikâyet meydana gelmiş ve Lazistan Sancağı İdare Meclisi tarafından yapılan mahkeme neticesinde

görevinden azledilmiştir. 4 ay görevinden uzaklaştırılma cezası verilmiş ise de Trabzon İdare Meclisi tarafından dava temyiz edilmiş ve mahalli mahkeme feshedilmiştir. Kendisi de bu davadan beraat etmiş ve tekrardan 3.sınıf kaymakamlığa atanması uygun görülmüştür (BOA., DH.SAİDd., 2/148).

Osmanlı Devleti'nde tapu idaresinde çalışmış olan İbrahim Hakkı Efendi hakkında, 1893 yılında hakkında zimmet suçu isnat edilmiştir. Hesaplarda 1518,5 kuruş açık çıkması nedeniyle açığa alınmıştır. 4 Aralık 1893'te Çarşamba Kazası Tapu Kâtipliği'ndeki görevinden durum açıklığa kavuşturulana kadar azledilmiştir. Yapılan soruşturmada Sandık eski emini Ali Rıza Efendi'nin zimmetine bu parayı geçirdiği ve görevli İbrahim Efendi'nin sunduğu makbuzlar ve evraklar neticesinde İbrahim Hakkı Efendi beraat etmiştir. Dolayısıyla herhangi bir muhakeme altına alınmamış ve 1896'da Tokat Sancağı Erbaa Kazası Tapu Kâtipliği'ne atanmıştır. Ancak Erbaa'dayken de 1901 yılında aylık hâsılat defterlerini tasdik ettirmeme, genellikle vaktini köylerde geçirerek vazifesini ifa etmeme ve zimmet gerekçeleriyle, tekrar azledilmiştir. Bu kez mahkeme edilmiştir. Sadece İbrahim Hakkı Efendi değil aynı zamanda Yoklama Kâtibi Ahmet ve Tahsildar Nuri Efendiler de muhakeme edilmişlerdir. Mahkeme neticesinde İbrahim ve Ahmet Efendiler suçlu görülerek, görevlerini ihmal suçundan, bir ay maaş kesintisiyle cezalandırılmalarına karar verilmiştir. Ancak bu mahkeme neticesinde Nuri Efendi, memurluktan kovulmuş ve 10.000 kuruşun kendisinden ve kefilinden tahsil edilmesi cezasına çarptırılmıştır. İbrahim Hakkı Efendi'nin suçu hafif görülerek, görevine iade edilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 111/289).

Çeşitli nahiyelerde müdürlük yapmış olan Hasan Tahsin Efendi, 7 Nisan 1910'da Tensikât Kanunu'nun 11. Maddesi gereğince azledilerek, emekliliğe ayrılmıştır (Tural, 2006: 46-110). Ancak Hasan Tahsin Efendi bu durumu kabullenmemiş ve görevine iade edilmesi için dilekçe vermiştir. Bunun üzerine Tetkik-i Tensikat Komisyonu ve Meclis-i Tıbbiye-i Mülkiye ve Sıhhiye-i Umûmiye Başkanlığı tarafından sağlık kontrolünden geçirilmiştir. 31 Ekim 1910 tarihli bu rapora göre Hasan Tahsin Efendi'nin rahatsızlığı gerekçe gösterilerek kesinlikle görev yapamayacağı belirtilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 164/419).

Osman Zühdü Efendi, 18 Nisan 1890'da Yomra Nahiyesi Müdürüyken görevini sağlıklı bir şekilde yürütemediği gerekçesiyle işten alınmıştır (BOA., DH.SAİDd., 55/167).

Ordu ve Giresun Kazaları Mal Müdürlüğü görevini yürütmüş olan Hasan Hüsnü Efendi hakkında 15 Ocak 1906'da görevini kötüye kullanma gerekçesiyle soruşturma açılmış ve soruşturmanın selameti açısından işten el çektirilmiştir. Mahkeme edilmiş ve

LİVANELİ (ARTVINLİ) MEMURLAR BAĞLAMINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE TEVCİH VE AZİL SEBEPLERİ

yapılan araştırmalar neticesinde hazineye bir zarar meydana gelmediği tespit edilmiştir. Ayrıca Hasan Hüsnü Efendi hakkında yapılan şikâyetin de asılsız olduğu ortaya çıkarılmıştır. 1 Nisan 1906'da görevine iade edilmiş ve mahkeme esnasında alamadığı maaşları da kendisine ödenmiştir (BOA., DH.SAİDd., 40/487).

Yine Hopalı memurlardan Abdülatif Efendi, 28 Eylül 1892 tarihinde Yozgat'ta toplum düzenini bozan, Şahab isimli birisi ve Şahab'ın iki adamının yargılanması esnasında, bu kişiler lehine tavır takınmasından dolayı hakkında şikâyette bulunulmuştur. Yapılan soruşturmada Abdülatif Efendi'nin görevini layıkıyla yerine getirmediği tespit edilmiş ve tarafsızlığını korumadığı belirlenmiştir. Adliye Nezâretî'nin durumu bildirmesi üzerine 28 Eylül 1892'de görevinden alınmıştır. Daha sonra Abdülatif Efendi'nin sunduğu arzualde durumun kötü niyetten değil, kendisinin yanlışlıkla mahkeme başkanı Ömer Efendi'nin kararına muhalif bir oy kullandığı belirtmesi ve affını talep etmesiyle yeniden göreve atanmıştır. 8 Mart 1893'de Niğde Sancağı Bidâyet Mahkemesi Ceza Dairesi'ne atanmış ancak 1 yıl sonra kötü hal ve hareketinden dolayı tekrar azledilmiştir. Yaptığı müdafaalar yerinde bulunarak 21 Şubat 1895'te tekrar göreve tayin edilmiş ve Çorum Sancağı Bidâyet Mahkemesi Ceza Dairesi Başkanlığı'na atanmıştır (BOA., DH.SAİDd., 25/489).

Abdülatif Efendi, her ne kadar Hukuk Mektebi mezunu olsa da, yaptığı bir takım uygulamalar nedeniyle, birçok soruşturma geçirmek zorunda kalmıştır. 1907 yılında bu uygulamaları neticesinde yine görevinden azledilmiştir. Bu seferki olay, Kala-i Sultaniye'de görevliyken meydana gelmiştir. Bu olayda, Çoban Dimo isimli şahsın yargılanması esnasında, Abdülatif Efendi'nin kanunlara aykırı davranmasından dolayı şikâyet edildiği bilinmektedir. Bu şikâyet nedeniyle Abdülatif Efendi görevinden azledilmiştir. Abdülatif Efendi bu olaydan yaklaşık 1 yıl sonra tekrar aynı hatalara düşmemesi şartıyla 12 Mayıs 1908 tarihinde Kudüs Bidâyet Mahkemesi Ceza Dairesi Başkanlığı'na atanmıştır. Ancak yine hakkında yapılan şikâyet neticesinde soruşturma açılmış ve 12 Ağustos 1909 tarihinde azledilmiştir. Bir daha da göreve atandığına dair herhangi bir bilgi verilmemiştir (BOA., DH.SAİDd., 25/490).

Recep Ferdi Efendi isimli memurun ise Mart-1883'te Hopa'da Tahrirât Kâtipliği'ne atandığı bilinmektedir. Ayrıca 1 Eylül 1883'ten 27 Eylül 1886'ya kadar da Hopa'daki Rüşdiye Mektebi'nde Hat ve İmla öğretmenliği yapmıştır. Hem öğretmenlik yaptığı hem de Tahrirât Kâtipliği'ndeki görevini aksattığı anlaşılınca, 23 Ekim 1895'de görevinden alınmıştır (BOA., DH.SAİDd., 8/269). 13 Nisan 1897'de 150 kuruş maaşla Biga Sancağı Nüfus Kâtipliği'ne atanmıştır. Ancak bu yörenin havasının onu rahatsız etmesi nedeniyle buradaki görevinden 16 Ağustos 1897'de istifa ederek ayrılmıştır. Daha sonra sırasıyla Prizren Evkaf Müdürlüğü'nde, 1899 yılında Gümölcine, Serfiçe,

Yahya YEŞİLYURT

Yozgat, Evkaf Müdürlüklerinde çalışmıştır. En son Yozgat'ta bulunurken bir takım yolsuzluklar yaptığına dair, Recep Ferdi Efendi hakkında şikâyet olmuştur. Ferdi Efendi hakkında yapılan araştırma da bu durumun gerçek olmadığı anlaşılmıştır. Şikâyeti adet haline getiren bir topluluk tarafından hakkında asılsız iddialar ortaya atıldığı tespit edilmiştir. Daha sonra Recep Ferdi Efendi ile oradaki halk arasında bir uyuşmazlık olabileceği ihtimali üzerine R. Ferdi Efendi buradaki görevinden azledilerek, 22 Ocak 1907'de Kırşehir Evkaf Müdürlüğü'ne atanmıştır (BOA., DH.SAİDd., 8/269).

Düyun-ı Umûmiye müdürlüklerinde çalışan Mehmet Efendi, 28 Aralık 1891'de, Araklı'da görevdeyken çalıştığı kurumdaki bir memur hakkında iftirada bulunması ve İnebolu'dayken Düyun-ı Umûmiye Müdürü hakkında yalan ihbarda bulunduğu gerekçeleriyle görevinden alınmıştır. Ceza olarak 13 Şubat 1893'e kadar herhangi bir atama yapılmamıştır (BOA., DH.SAİDd., 106/147).

Postahane'de çalışan Mehmet Nuri Efendi, 14 Temmuz 1901'de kefilinin istifa etmesi ve kefil bulamaması nedeniyle 20 Ocak 1902'ye kadar açıkta kalmıştır. Bu tarihten itibaren yeniden kefil bulunca görevine iade edilmiştir. 31 Temmuz 1902'de Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar) Telgraf ve Posta Merkezi'nde Posta Nakliye Memuru olarak çalışmaya başlamıştır. Bir ara, 12 Ocak 1904'te işini aksattığı gerekçesiyle uyarılmıştır (BOA., DH.SAİDd., 110/305).

g-) Yusufelili Memurlar Hakkında

Yusufelili memur sayısının az olması nedeniyle sadece iki memurun azledildiği bilinmektedir. 5 kişi olan Yusufelili memurlardan diğer üçünde herhangi bir tevcih, ödül ve nişân görülmediğinden sadece azledilenler değerlendirmeye alınacaktır.

Bunlardan ilki İbrahim Kemali Efendi'dir. 14 Eylül 1856 tarihinde Yusufeli'nde doğmuş olan İbrahim Kemali Efendi, 17 Mayıs 1891'de Erzurum Düyun-i Umûmiye Nezâreti Muhasebe Kalemî'ne stajyer olarak girmiştir. Daha sonra 1891-1894 yılları arasında farklı görevlerde ve yerlerde çalışmıştır. Erzurum Vilâyeti Tahrirât Kalemî Mukayyit Yardımcısı, Erzurum Vilâyeti Tahrirât Kalemî Mübeyyiz Yardımcısı, Erzurum Düyun-i Umûmiye Memuru, Karakilise Düyun-i Umûmiye Memurluğu Kâtibi olarak çalışmıştır. Karakilise'de görevliken, çalıştığı idareden para ve pul çalınması ve ayrıca ambardan tuz noksan çıkması fiillerine karıştığı gerekçesiyle 27 Nisan 1894'te memurluktan tamamen çıkartılmıştır (BOA., DH.SAİDd., 123/213).

Yusufelili bir diğer memur ise Katolik-Ermeni tebaadan olan Kalost Çakalyan Efendi'dir. 20 Haziran 1891 tarihinde Erzurum Düyûn-ı Umûmiye Nezâreti Tahrirât Kalemî'ne mülazemetle yani staj karşılığında, göreve başlamıştır. 5 Mayıs 1894

LİVANELİ (ARTVİNLİ) MEMURLAR BAĞLAMINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE TEVCİH VE AZİL SEBEPLERİ

tarihinde Göhendik Memlehasına (Tuzlası) geçici memur olarak alınmıştır. Ancak 12 Haziran 1894 tarihinde adı geçen tuz işletmesinde 7027 kıyye¹ (yaklaşık 9 ton) tuz açığı ortaya çıkınca görevinden azledilmiş, adı geçen tuz işletmesindeki açık kendisine tazmin ettirilmiş ve bundan dolayı iki sene açıkta kalmıştır. Sonra yine göreve tayin edilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 135/393).

h-) Şavşatlı Memurlar Hakkında

Sicill-i Ahvâl'de tespit edilen Şavşatlı memur sayısı ise yalnızca iki kişidir. Bunlara hem tevcih verilmesinin ve bu memurların hem de azledilme gerekçeleri bir arada verilmesi uygun görüldüğünden tek bir başlık altında incelenecektir. Bunlardan ilki Süleyman Sabri Efendi'dir. Çeşitli kaza müdürlüklerinde bulunmuş olan Süleyman Sabri, 1849/50 yılında Ardanuç'a kaymakam olarak atanmıştır. Ardanuç kazası kaymakamlığındaki görevini başarılı bir şekilde yürüttüğünden Kapıcıbaşı rütbesi verilmiştir. Tirebolu'da bulunurken 9 Mart 1884 tarihli resmi hâl yazısına göre hakkında zimmet konusunda şikâyet söz konusu edilmiştir. Ancak böyle bir kayda rastlanılmadığı, sadece görevini kötüye kullandığı belirtilmiştir. Süleyman Sabri Efendi hakkında zaman zaman görev yaptığı yerlerde, kendi namına bazı devlet arazilerini kullanıma verdiği yönünde şikâyetler gitmiştir. Hakkındaki tahkikatlar araştırılmış ve 21 Şubat 1884 tarihinde azledilerek, memuriyeti son bulmuştur (BOA., DH.SAİDd., 4/840).

Bir diğer memur ise Mehmet Sabit Bey'dir. 14 Eylül 1888'de Van Vilâyeti Elbak Kaymakamı olarak tayin edilmiş. Birkaç ay sonra maaşı 2500 kuruşa yükseltilmiş ise de Van'dan giden şikâyetler üzerine 30 Aralık 1891 tarihinde görevinden alınmıştır. Ancak Mehmet Sabit Bey'in Şûrâ-yı Devlet'e verdiği arzualinde kendisinin görevini layıkıyla yerine getirdiğini belirtmiştir. Bunun üzerine çıkarılan Padişah emriyle yeniden göreve atanması uygun görülmüştür. Mehmet Sabit Bey, 1892-1899 yılları arasında sırasıyla Van Vilâyeti'nde bulunan Gevaş, Adilcevaş ve Şemdinan Kazalarında kaymakamlık yapmıştır. En son Şemdinan'da görev yaparken buranın İran sınırında olması ve önem arz etmesi nedeniyle, Mehmet Sabit Bey'in görevini yapmadığı hususunda Van Vilâyeti'nden şikâyetler gitmiştir. Kendisinin, Şemdinan'ın bu stratejik önemine göre hareket etmediği ve Ağnam Vergisi'ne yönelik henüz bir tahsilât yapamadığı, bölgede asayişin temin edemediği gibi gönderilen emirlere uymadığı gerekçeleriyle görevden alınması talep edilmiştir. Bunun üzerine Dâhiliye

¹ Kıyye: Okka anlamında eskiden kullanılan bir ağırlık ölçüsüdür. Kıyye-i atika da denilmektedir. Günümüzde 1282 grama tekabül etmektedir. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara, 2006, s. 519.

Nezâreti ve Memurin-i Mülkiye Komisyon'un aldığı karar üzerine 5 Ağustos 1899'da Şemdinan'daki görevinden alınmıştır. Ancak Şemdinan Meclis İdaresi'nin gönderdiği yazıda ise Mehmet Sabit Bey'in görevini layıkıyla yerine getirdiği, vergiyi fazlasıyla tahsil ettiği ve emirlere uyduğu belirtilmiştir. Yapılan tahkikatta da kendisinin haklı olduğu ve Van Vilâyeti'nin daha önce şikâyeti ve idaresi daha kolay olduğunu belirttiği Şemdinan'a atanan Mehmet Sabit Bey'in başka bir yerde görevlendirilmesinin daha uygun olacağı düşünülmüştür. Bugün Lübnan'ın kıyı kentlerinden biri olan Şetretü'l-Munsif Kazası'na atanmıştır. Burada rütbesi de artırılarak 3. Sınıf olarak değiştirilmiştir. Daha sonra ise İran sınırı dâhilinde kalan Hoy Kazası'na atanmıştır (BOA., DH.SAİDd., 10/968).

i-) Ardanoçlu Memurlar Hakkında

Tespit edilebilen Ardanoçlu memur sayısı ise 8'dir. Ancak bunlardan değerlendirmeye tabi tutulan sadece 4 kişi bulunmaktadır. Bunlardan ilki olan Mustafa Safvet Efendi, 24 Aralık 1876'da 950 kuruş maaşla daha önce görev yaptığı yer olan Erzincan sancağı Defter-i Hakanî idaresine memur olarak tayin edilmiştir. Ancak burada aleyhinde verilen bir istihbarat üzerine görevinden 22 Ocak 1879'da görevinden azledilmiştir. Şura-yı Devlet tarafından hakkında yapılan tahkikattan herhangi bir suça bulaşmadığı anlaşılmış, 6 Temmuz 1881'de ise bu görevine 760 kuruş maaşla iade edilmiştir (BOA. DH.SAİDd., 4/892).

Bir diğer memur ise Mehmet Şükrü Efendi'dir. Bu kişi de 1869 yılında, daha 12 yaşındayken Ardanoç Kazası Mal Kalemî'ne aday memur olarak girmiştir. Ardından 5 yıl ücretsiz aday memur olarak çalıştıktan sonra 250 kuruş maaş karşılığında Çıldır Sancağı Tahrirât Kalemî 2. Yardımcılığı görevine atanmıştır. Akabinde Bayburt Kazası Tahrirât Kalemî 1. Yardımcılığı'na, sonra da Bayburt Meclis İdaresi Başkâtipliği görevlerine getirilmiştir. Sırasıyla Muş Sancağı Aşar ve Ağnam Başkâtipliği, Beşiri Nahiyesi Müdürlüğü, Pervari Kaymakamlığı (Vekâleten), İstanbul 8. Daire-i Belediyesi Mal Kâtipliği ve 7. Daire-i Belediye Mal Memurluğu görevlerini yürütmüştür. Bu görevleri 1879-1904 yılları arasında yapmıştır. 8 Temmuz 1879 tarihinde görevini layıkıyla yerine getirdiğinden dolayı kendisine 5. Rütbeden Mecidî Nişânı verilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 40/5).

Ardanoç Kazası Meclis-i Deâvi üyelerinden Müftüzâde Mehmet Efendi'nin oğlu olan Mehmet Şevket Efendi, 1894-1912 yılları arasında çeşitli görevlerde bulunmuştur. İlk olarak göreve, 1894'te 1. Daire-i Belediye (Bozkurt, 2007: 21-40) olarak anılan İstanbul-Bayezid'daki, Tebhirhane'ye girerek başlamıştır (Yıldırım, 2009: 413-428). Daha sonra sırasıyla 1. Daire-i Belediye Muhasebe Kalemî'nde, 9. Daire-i Belediye

LİVANELİ (ARTVINLİ) MEMURLAR BAĞLAMINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE TEVCİH VE AZİL SEBEPLERİ

Tebhirhanesi Kâtipliği'nde, 3. Daire-i Belediye Tanzifat Kâtipliği'nde, Üsküdar ve Gedikpaşa Tebhirhaneleri Kâtipliği'nde ve son olarak da İstanbul Çarşı Tebhirhanesi İdare Memurluğu görevlerinde bulunmuştur. 1899 yılında yaptığı hizmetlerden dolayı Gümüş İftihar Madalyası ve 1906 yılında da yine başarılarından dolayı 4. Rütbe'den Âli-i Osman Nişânı almıştır (BOA., DH.SAİDd., 109/215).

Mehmet Saadetin Efendi, 1897-1911 yılları arasında görev yapmıştır. İlk olarak 13 Ocak 1897'de Süvari Dairesi Tahrirât Kalemi'ne aday memur olarak girmiş ve bu kurumda çalışmıştır. Bu yıllar içerisinde yaptığı başarılı çalışmalar nedeniyle kısa sürede yükselmiştir. 1901'de önce 4. Sınıf'a terfi etmiştir. Daha sonra 1903 yılında 3. Sınıf'a, 1904'te 2. Sınıf'a ve 1908'de ise 1. Sınıf'a terfi etmiştir. 1902 yılında 5. Rütbe'den Mecidi Nişânı almıştır. 1906'da Fatih Dersiamlarından Mustafa Asım Efendi'den icazetnâme almış ve başarılı olması nedeniyle aynı zamanda Gümüş Liyakat Madalyası da verilmiştir. 27 Mayıs 1906'da Ticaret Mektebi'nde tahsil görmüştür. 15 Ocak 1909 tarihinde ise Altın Maarif Madalyası almıştır (BOA., DH.SAİDd., 118/83).

j-) Murgullu Memurlar Hakkında

Murgullu memurlar iki kişidir. Bu çalışmada değerlendirmeye tabi tutulacak olan sadece bir Murgullu memur bulunmaktadır. Bu kişinin ismi de 1848 doğumlu Ahmet Şevki Efendi'dir. Ahmet Şevki Efendi'nin, 13 Eylül 1890'da Basra Rüsûmât Müdürlüğü'ne 1500 kuruş maaşla atandığı bilinmektedir. Ancak ilerleyen yaşının, görevini sağlıklı bir şekilde yerine getirmesine engel olmasından dolayı 26 Kasım 1892'de azledilmiştir. Buradaki görevi esnasında İran'dan ithal edilen ve yabancı ülkelere satılmakta olan zahirenin gümrükte geçişi esnasında bir miktarının kayıp olması nedeniyle mahkeme edilmiştir. Yapılan tahkikatta eksik olan miktar kendisinden tahsil edilmiştir. Varılan neticede kendisinin sorumlu kişi olması nedeniyle böyle bir uygulamaya tabi olduğu bilinmektedir. Yoksa bizzat Ahmet Şevki Efendi tarafından yapılan bir usulsüzlük söz konusu değildir. Ahmet Şevki Efendi daha sonra ikinci sınıf kaymakamlığa terfi ettirilerek Yemen Vilâyeti Sabya Kazası Kaymakamlığı'na 2500 kuruş maaş karşılığında 27 Mayıs 1896'da atanmıştır. 1899 yılında ise Yemen-Kunfuda Kaymakamlığı'na tayin edilmiştir. Ahmet Şevki Efendi'yi, yaşlılığı nedeniyle Dâhiliye Nezâreti, 15 Şubat 1898'de görevden almak zorunda kalmıştır. Ahmet Şevki Efendi, 6 Haziran 1898'de aylık 1250 kuruş maaşla emekliye sevk edilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 10/112).

SONUÇ

Sicill-i Ahvâl idaresindeki 56 Livaneli (Artvinli) memurun kayıtları incelenerek Osmanlı Devleti'ndeki bürokrasi hayatında tevcih ve azledilme sebepleri

Yahya YEŞİLYURT

araştırılmıştır. Bu çalışmaya temel oluşturan memurların sayısı 56'dır. Çalışmada tevcih alanların sayısı 27, azledilenlerin sayısı ise 38'dir. Ancak bunların genel toplamına bakıldığında 65 kişi olduğu görülmektedir. Bunun sebebi de, bu memurlardan 9 tanesinin hem tevcih ve ödül almış olması hem de çeşitli sebeplerden ötürü azledilmiş olmalarından kaynaklanmıştır. Dolayısıyla bu 9 memurun hem terfi kısmında hem de azil kısmında incelenmesine gerek görülmüştür. Bu memurlardan 19'ü Artvinli/Merkezli, 10'u Arhavili, 18'i Hopalı, 2'si Yusufelili, 2'si Şavşatlı, 4'ü Ardanuçlu ve 1'i de Murgullu'dur. Her iki kısımda değerlendirmeye tabi tutulan memurlardan ise 4'ü Artvinli, 2'si Arhavili ve 3'ü de Hopalı'dır.

Alınan tevcih, ödül ve nişânlar bakımından değerlendirmeye sadece Artvin, Arhavi, Hopa ve Ardanuçlu memurlar alınmıştır. Yusufeli, Şavşat ve Murgullu memurlardan ise hiç tevcih veya herhangi bir nedenle ödül alan olmadığı için buralardan değerlendirmeye tabi tutulacak memur bulunmamaktadır. Alınan ödül ve tevcihlere bakıldığında ise memurun hizmetleri karşılığında verilen ve en çok karşımıza kadro derecesinde yapılan terfiler çıkmaktadır. Daha sonra yine memurun hizmetlerine karşılık olarak en çok verilenlerden Mecidî Nişânı durmaktadır. Genellikle 4. rütbe'den verildiği gibi bir kişiye 2. rütbeden, üç kişiye de 5. rütbeden (Gümüş) olarak verildiği görülmektedir. Bu iki ödülün dışında İran tarafından verilen Şir ü Hurşid madalyasını alan bir kişi bulunmaktadır. Diğer alınan ödül, tevcih ve nişânlara bakılacak olursa bunları da Âli-i Osman Nişânı, İzmir ve Edirne Paye-i Mücerredi unvanları, Emirü'l-Ümerâ ve Mir-i Mirân unvanları, Gümüş Liyakat, Tahlisiye ve Altın Maarif, Hicaz Demiryolu ve Yunan Muharebesi Madalyaları oluşturmaktadır.

Tevcih ve nişânların alınma sebebine gelince daha çok karşımıza verilen görevleri başarıyla yürütme olarak çıkmaktadır. Bunun dışında İşinin ehli olması, askerî ve idarî çalışmalar, buldukları yerlerdeki inzibat, eğitim, asayiş ve imar işlerine yapılan katkılar, askerlik hizmetleri ve savaşlarda gösterilen yararlılıklar, olağanüstü bir durumda üstün gayret gösterilmesi, dinî hizmetler ve eğitim hizmetleri gibi nedenlerden ötürü madalya, nişân ve kadro terfileri verilmiştir. Ayrıca bir kişinin de Osmanlı Devleti dışında farklı bir devletten hizmetleri karşılığında nişân aldığı görülmektedir.

Azledilme ve bunların sebeplerine bakıldığında ise usulsüz uygulamalar, zimmete para geçirme, katilleri himaye ve delilleri örtbas etme, çalışılan kurumda eksik mal olması, izinsiz görev yerinden ayrılma, vazifede tembellik, halktan zorla para toplama, bazı memurların haksız yere görevden alınması gibi iddialar oluşturmaktadır. Bunların

LİVANELİ (ARTVINLİ) MEMURLAR BAĞLAMINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE TEVCİH VE AZİL SEBEPLERİ

dışında görevlileri yaşlılık nedeniyle de azledildikleri görülmektedir. Ayrıca bir yerden bir yere atanırken veya terfi edilirken de azledildikleri bilinmektedir.

Arhavili memurlara bakıldığında ise aldıkları tevcihlerin genellikle görevlerini başarıyla yürütmeleri ve denize düşen bir vatandaşın kurtarılmasında gösterilen gayretten ötürü olduğu görülmektedir. Azledilmeleri ise çalıştıkları yerin iklim şartlarını kendi mizaçlarına uygun gelmemesi, atanılan yeri uygun bulmama, bulunduğu kurumu iyi idare edememe, devlet mallarını zimmete geçirme, rüşvet ve yolsuzluk, eksik mal tespiti ve evrakların eksikliği, izin bitiminde zamanında işine başlanılmaması ve kendi istekleriyle kadro dışı tutulma gibi gerekçeler oluşturmaktadır.

Hopalı memurların tevcih ve nişân alma sebepleri dinî, mülkî, askerî ve adlî işlerde gösterilen yararlılıklar oluşturmaktadır. Bunların dışında idarî görev yürütülürken bölge halkının da iştirakiyle hizmet yapılması gibi özel nedenlerle de tevcih aldıkları görülmektedir. Azledilme nedenleri ise oldukça çeşitlilik göstermektedir. Bunlar; bir memurun görev yerinde vekâleten baktığı bir işe, asaleten yerine birinin atanması, iklim koşullarına uyumsuzluk, rüşvet, tehdit, yolsuzluk, görevi ihmal, zimmet, adam kayırma, kurallara uymama, işe geç gelme, faizcilik, vazifesini başka yerde geçirme, devlet hesabında para eksikliği, taraflı davranma, yaşlılık, kanunlara aykırı hareket ve çalışılan yerdeki halkla geçinememe, gibi gerekçelerdir.

Bunların dışında Yusufelili, Şavşatlı, Ardanuçlu ve Murgullu memurların içerisinde sadece Ardanuçlu ve Şavşatlı memurların bazılarının tevcih aldıkları görülmektedir. Bunlar ise görevlerini layıkıyla yapma, başarılı çalışmalar, sağlık ve eğitim hizmetlerinden dolayı verilmiştir. Azledilme nedenleri ise çalışılan tuzlalarda tuz eksikliği, buldukları kurumlarda para ve pul çalınması, zimmet, devlet arazilerini kendi menfaatleri için kullanma, asayişini temin edememe, tahsilât yapamama, verilen emirleri yerine getirmeme, gümrükten mal kaybı ve yaşlılık gibi iddialar oluşturduğu görülmektedir.

Livaneli (Artvinli) memurların azledilme nedenlerine genel itibarıyla bakılacak olursa, bu nedenlerin tamamen iddiadan oluştuğu görülmektedir. Çünkü birçoğu haklarında yapılan mesnetsiz şikâyetlerden dolayı azledilmişlerdir. Ancak yapılan soruşturmalar neticesinde tekrar görevlerine iade edildikleri görülmüştür. Dolayısıyla azledilme nedenlerinin hafif olması veya herhangi bir delile dayanmaması tekrar vazife almalarına engel teşkil etmemiştir. Örneğin tuzlada çalışan bir memurun bulunduğu yerde tuzun noksan çıkması üzerine eksik tuz kendisinden tazmin ettirilerek, kendisinin de göreve devamı sağlanmıştır. Yapılan tahkikatlarda eğer menfi

bir hareketi veya düşüncesi yoksa genellikle görevinde tutulmuşlardır. Artvinli 5 memur hariç, hemen hemen hepsinin haklarındaki iddialar nedeniyle yapılan soruşturmanın selameti açısından azledildikleri tespit edilmiştir. Bu diğer 5 memurların ise azledildikten sonra bir daha göreve atanmadıkları kolaylıkla tespit edilmektedir.

Osmanlı Devleti'nde tevcih, nişân ve ödül verilecekken yaptıkları hizmetler esas alındıkları gibi, bir memuru görevden alırken de hakkındaki iddiaların gerçekliği esas alınmıştır. Soruşturma ve tahkikatlarla bu iddialar araştırılarak gereken işlem, sonuca göre yapılmıştır. Memurun mahkemesi esas alınmış ve kanunlara göre uygulama yapılmıştır. Osmanlı Devleti'nde verilen tevcih ve nişânlar aynı zamanda devlet memurunun çalışmasını etkileyecek nitelikteydi. Dolayısıyla bu ödüller aynı zamanda teşvik anlamında da kullanılmıştır. Çünkü işinde azami gayret yerine sıradan bir çalışma temposuna dâhil olanlara bu türden ödüller verilmediği görülmektedir. Osmanlı Devlet teşkilatına yaptıkları katkıya göre verilen nişânların da derecesi belirlenmiştir. Verilen madalya ve maaş zamları ise diğer memurlara örnek teşkil etmesi bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin, zaman içerisinde, kadrolarını yeni baştan düzenlemek amacıyla çeşitli kanunlar çıkardığı ve devletin işleyişine yönelik bazı tedbirler aldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

LİVANELİ (ARTVINLİ) MEMURLAR BAĞLAMINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE TEVCİH VE AZİL SEBEPLERİ

KAYNAKÇA

1-Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Dahiliye Nezareti, Sicill-i Ahval İdaresi Defterler (DH.SAİDd.) Dosya No: 1/Gömlek No: 986; 2/88; 2/148; 2/680; 3/552; 4/840; 4/892; 8/269; 10/112; 10/968; 16/313; 17/407; 22/83; 22/123; 22/229; 22/339; 22/487; 22/488; 23/35; 23/221; 25/489; 25/490; 34/193; 36/130; 40/5; 40/73; 40/487; 44/451; 49/35; 55/167; 59/439; 60/341; 61/299; 71/211; 75/353; 81/13; 82/329-330; 85/479; 95/341-342; 103/241; 106/147; 109/215; 110/305; 110/439; 111/289; 112/89; 117/483; 118/83; 123/213; 127/403; 135/393; 145/253; 147/359; 149/481; 154/379; 164/131; 164/419; 192/175.

2-Diğer Eserler

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi (2000), (Haz. Yusuf İhsan Genç-Hacı Osman Yıldırım-Nazım Yılmaz-Mustafa Küçük-Sinan Satar-İbrahim Karaca), İstanbul: Devlet Arşivleri Yayınları.
- Bozkurt, N. (2007), "İbrahim Hakkı (Paşa)'nın 1877 Tarihli Dersaadet Belediye Kanununa Dair Layihası", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (18): 21-40.
- Bozkurt, N. (2011), "Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Simavlı Memurlar", *Akademik Bakış Dergisi*, (27): 1-12.
- Çetin, A. (1992), "Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, (65): 34-43.
- Gül, A. (2014), "Osmanlı Devleti Bürokrasisinde Dersimli Memurlar (Sicil-i Ahval Defterlerine Göre)", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2/6): 286-308.
- Gültepe, N. (1999), "Osmanlılarda Bürokrasi: Merkezi Yönetimi", *Osmanlı*, C. 6, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları: 241-255.
- Devellioğlu, F. (2006), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- İmlak, Ö. F. (2012), *Sicill-i Ahvâl Defterlerinde Göre Osmanlı Bürokrasisinde Eğinli (Kemaliyeli) Devlet Adamları (1820-1854)*, Erzincan: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- İpşirli, M. (1992), "Beylerbeyi", *İslam Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 69-74.
- Mert, T. (2000), "Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Buna Dair Yayınlanan Nizamnameler-I", *Arşiv Araştırmaları Dergisi*, (2): 97-111.
- Pakalın, M. Z. (1983), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 1-2-3, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Yahya YEŞİLYURT

- Sarıyıldız, G. (2004), Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşleyişi, İstanbul: Der Yayınları.
- Sertoğlu, M. (1986), Osmanlı Tarih Lûgatı, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Tural, E. (2006), II. Meşrutiyet Döneminde Devletin Restorasyonu Bağlamında 1909 Teşkilat ve Tensikat Kanunu, İzmir: Basılmamış Doktora Tezi.
- Yılmaz, F. (2010), Osmanlı Tarih Sözlüğü, İstanbul: Gökkuşbe Yayınları.
- Yüksel, A. (2004), Osmanlı Döneminde Tirebolulu Memurlar, İstanbul: Kitabevi.